

წელიწადი
პირველი

10 ნოემბ.
1877 წ.

საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

გამოდის ხუთშაბათობით

ხელის მოწერა: ტფილისს, ჟიგერის რედაქციაში, მთაწმინდის ქუჩაზე, შიოკვის სასახლის ზემოდ. № 5 ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

„ჟიგერის“ ფასი 1877 წელს.

ათის თვისა, გაცემით და გაცემისადა . . . 6 მან. —
თითო ნომერი . . . . . — 15 კაპ.

თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია გაასწორებს და შე-
მოკლებს დასაბეჭდათ გამოცემის წერილებს.
განცხადება მიიღება ქართულსა და რუსულს ენაზე.

სადმიმდებელი I. საქართველოს მატთან: თფილისი—ივე-
რიის კორნეჟოვნიკები:—საქართველოს გლეხის საზო-
ბო—საქათაღლის მატთან—II. საზოლიტიკო მიმდებელი-
ვა:—საფრანგეთი—ინგლისი—ოსმალეთი—ავსტრია-უნგრეთი—
სერბია—III. ამის ამბები.—IV. წერილი პეტრობუღიდან:
წერილი პეტრობუღიდან—V. გლეხური ლექსები.—VI. ჩვენის სალ-
ის განათლება, ხელისუფლება და მუხრანება (დასასრული)
VII. განცხადება.

საქართველოს მატთან

ტფილისი. ჩვენს ქვეყანაში დიდი და ზატარა
სწავლის, განათლების სახსარს ქსტინის და ქსნივის,
მაგრამ მანინ შველს ანსად არის. საკვირველიც არ
არის. ტირილითა და ვიშითა მტკნრი არ შეგვიბრა-
ლებენა, ამბობს ჩვენი გლეხური ანდაზა. სხვაზედ
მინდობა ქვიშაზედ აშენებული შენობა ყოფილა და
იქნება კიდევ ამ ქვეყნიერობაში. წამოუგლის ნიაღვა-
რი „ჟემთხვევისა“ და იმ იმედს, იმ მინდობას ადგვის
ხოლმე დედამისის ზურგიდან და იმედგენუელს, სხვა-
ზედ დანდობილს ერთს უდაბურს ტინზედ განიყოს,
შენს თავს შენვე მოუარეო. ეს კანონი ისტორიული
კანონია, იქნება ზოგიერთისათვის ფრიად არ მოსა-
წონი, მაგრამ აუცილებელი კი. ბევრიც რომ ვიფა-
ლანოთ, ბევრიც რომ ვატაროთ უბეში სხვაზედ დამ-
ყარებული იმედი, მანინ ბოლქს „ჟამთა სვლა“ ამ კა-
ნონზედ დაგვაყენებს და დრო წარსული ჩვენთვის სა-
მუდამოდ დაკარგული დრო იქმნება. ჩვენ ვამბობთ,
რომ ხალხი თვით-მოქმედებით არის მოლოდ დღი-

რი და ნაყოფიერი სულით, თუ ხორციით. რაც ძალე
დავიჯერებთ ამ ჭეშმარიტებას, რაც ძალე შევითვი-
სებთ მით ძალე გამოვიხსნით თავს იმ განჭირებიდან,
რომელშიაც ასე სასოწარკვეთილებით დღეს ვიმყოფ-
ვებით. გვეყო, რაც ჩვენმა წარსულმა ჩვენ მაგალი-
თები გვიჩვენა. ნუ თუ აქამომდე გული გერ დაგვაჯე-
რეთ, რომ ჩვენს განე ჩვენი სხნა სიზმარია! მას თუ
ასეა, სწავლისა და განათლების სახსარის ნაკლებულ-
ობას ჩვენის ცრემლით, ვანით და ვიშით გერ შევაჯე-
რებთ. სულ ტყუილია. როგორც თვითვეული კანდი,
ასე საზოგადოება, ისე ხალხი მარტო თავისით არის
და თავისით უნდა იყოს კიდევ. ძალაც ამისთანა ხალ-
ხშია და ბედიცა.

რაც საუკუნეზე მეტია რაც ჩვენი ხალხი იუს-
ტორიულს ასწავლებდა გამოსულა. ამ ხანგრძლივ
დროთა მიმავლობაში ჩვენს ხალხს ერთს ხელში თა-
ფი და ხმელი ქსტერია და მეორეში გუთანი და ამ
ყოფით და ვაი-ვანგლანით გაუტარების ეს აუარებული
დრო. თუ შიგა და შიგ, ჭრელად რამდენიმე წელი-
წადი მოსვენება შესხედრია, მაშინვე ის მოსვენების
დრო შეუწინაგს სწავლისა და განათლებისათვის. და-
ვით აღმასწავლებლისა და თამარ-დედოფლის მეფობა ამ
შემთხვევაში მეტად სასურველი მაგალითებს წარმოგვიდ-
გენს... საქართველო, ხალხ ცოცხად თუ ბევრად დამშვიდ-
და, მაგრამ ამ დამშვიდებას არ მოჭყვას ის ნაყოფი
სწავლისა და განათლებისა, რომელიც უნდა მოჭყე-
ლოდა. რისკამ? თუ უწინ დღე ჩვენი დამდებოდა

და ღამე თენდებოდა მარტო იმის მეტადინებობაში, რომ მტერი მოგვეგერებინა, თუ უწინ ამის გამო სწავლისათვის მოვლას არა გვქონია, ესლა ხომ უნდა გვქონოდა. ესლა ხომ ეს მიზეზი არ გვიშლიდა და რატომ მოხდა, რომ სწავლის და განათლების ნაკლებობასგან ასეთი სამართლიანი სამდურავი მიგვიძღვის?

ჩვენ ამის მიზეზს იმაში ვი ვხედავთ, რომ ვითომც სწავლის სურვილი არა გვქონდაც, როგორც სოციალური ჩვენნი კეთილის-მყოფელნი ამტკიცებენ. არა, — სურვილი დიდია. არც იმაში ვხედავთ, რომ სწავლის მიღების ნიჭი არა გვქონდაც, თუძინა ამასაც ჩვენი კეთილის-მყოფელნი ქუიბრან. არც იმაში ვხედავთ, რომ ვითომ ნივთიერს ღონისძიებებს მოკლებულნი ვართ. ესეც ტყუილია, ჩვენის ფიქრით მართლად, არც ისე ლუკმა-გაწვევტილები ვართ, რომ, თუ არ თვითვე უღმან ცალკე, ერთად მაინც სასოგადებობად ღონისძიება არ მოვიკრიფეთ ჩვენის აუცილებელის საჭიროების შესავსებლად. მიზეზი ის არის, რომ დროთა ბრუნვამ სხვის მადურებლად გავგზავნა, სხვასგან იმედს შეგვჩვივა და ამებმა სრულიად წარწყმედეს ჩვენში ის თვით-მოქმედების ძალღონე, რომელიც უწინ იყო და რომელიც თუ ვი სადმე არის, ვეკლავს ხალხის ბედნიერების სათაურის და საფუძველიც. ხსნა ჩვენი თვით-მოქმედებაში და ერთობაშია. საცა კაცი თვითონ არ არის, სხვისით არა გაკეთებულა რა, საცა ერთი ვერას იქმს, იქ ოცნა და ორმოცს ერთად შეკუძლიან ქმნას.

ამ ჭეშმარიტს და ფრიად ნაყოფიერს აზრსგან არის დამყარებული ერთის ჩვენის ზატოვცემულის კვამის მეტადინებობა, რომელმაც ამ ცოცხალ ხანში ჩვენში კარგა ბლომად მომხრეები მოიპოვა. თ. გიორგი რომანის ძე ერთისაგმა, მიიღო რა სახეში სწავლის გავრცელების საჭიროება ჩვენში, ამასთან თვითვე უღის ჩვენგანის ცალკე ღონე-ნაკლებობა, — ჩვენს გაჭირებებს წამალი მოუპოვა. რასაც თვითონ არ ვი-მოქმედებთო, სხვისაგან ბევრს ნურას ველოდებითო; რასაც თვითვე უღი ცალკე ვერ შევძლებთო, ამას სასოგადებობად, ერთად ადვილად შევიძლებთო, აი ორი ნაყოფიერი აზრი იმ მეტადინებობის დედა-ბოძად

მიღებული. შეუდგა ამ აზრსგან დამყარებული თ. ერთისაგმა სასოგადობის შედგენას, რომელმაც ხელი უნდა გაუძართოს და შეუწეოს ჩვენის ქვეყნის ღონის ხალხს და ნამეტნავად ღონე — თავად-აზნაურებს, რომ შეიღებს რიგანის სწავლის და განათლების გზა მიქსტენ დაბალ თუ ძალად სასწავლებელში. ზინ არ იცისო, ამბობს თვის წინასიტყვაობაში თ. გ. რ. ერთისაგმა, რომ ამ საგანსგან ჩვენი გულგრილობა ჩვენის თავის სიკვდილიაო! ნუ თუ ეკ არ მოუღებს ბოლოს თვით ხალხსაცაო! ნუ თუ ეკ არ მოაწვევს ჩვენს თავსგანა რისხვასა და წყევასა ჩვენის შთამომავლობისასაო!“

ვისაც ქსურს ამ ქვეყნისათვის საკეთილო საქმეში მონაწილეობა მიიღოს, მას, ქალი იქმნება თუ მამაკაცი, გლეხი, თუ თავადი ნება აქვს ჩაწეოს წევრად სასოგადობაში იმ აუცილებელის ზირობით ვი, რომ წელიწადში არა ნაკლებ ერთის მხეთისა ფული წარუდგინოს სასოგადობას. ჩვენ ამ საქმის მეთაურისაგან მონაწილეობა გვაქვს ეს საჯაროდ გამოვაცხადოთ და ვსთხოვოთ ვეკლავს, ვისაც ენებება ამ სასოგადობაში წევრად შესვლას, „იერის“ რედაქციას აცნობოს; ფულს ვი ჯერხნობით ნუ გამოგზავნიან, რადგანაც ამის თაობასგან თავის დროსგან ჯეროვანს განკარგულებას მოახდენენ საქმის გამკებელნი.

ამ სასოგადობის წესდება შედგენილია და ამ მოკლე ხანში წარდგენილ იქმნება მთავრობის წინაშე დასამტკიცებლად. როცა დასამტკიცებენ, ჩვენ ვერცდებით ის წესდება საყოველთაო საცნობლად გავსადლოთ.

იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი ქართველობა ამ ქველურს საქმეში უკან არ დაიხეკოს, გულმტკიცებულობით და თანაგრძნობით მიეკებება და ხელს შეუწყობს.

გვეყო, ბატონებო, ჩვენის აწმყოსი და მომავლის ბედის სხვასგან მიგდება. ჩვენის გაჭირებისა, გულისტკივილის და წადილის ზატრონნი ჩვენვე უნდა ვიფუნეთ. ძმებო ეს უღელი, მაგრამ მით უფრო სახელგანია მისი ერთგულად გამწევი. ძმებო, მაგრამ უძისოდ ვერ შეიღებს ამ ქვეყნიერობასგან სიკეთე და ძალღონე ხალხისა. სხვა გზა არ არის, ჩვენის ცხოვრების შანა-გზა ჩვენვე უნდა გავიკაფოთ, ბედი და უბედობა ხელთ უნდა ვიკლოთ.

ჯერ თუნდა აქედამ დავიწყეთ, რომ ჩვენს შვილებს სწავლისა, განათლებისა და ერთობ კაცად ქცევის გზა მივსცევთ იმდენად ფართო, რამდენადან შესაძლოა იქნება.

(„ივერიის“ კორრესპონდენტები.)

ახალციხის გლეხის ნაამბობი.

ვახეთჯი ბატონ ჯან! *)

ჯანუბ, ეს ნაირი განსხვავება უოფილა აქაურების და ჩვენი ახალციხის სანჯახის შუა? ჩვენ სოფლებში ერთი სოფლიდან მეორეში რომ გავიაროთ, უნდა შიშით ვიგანგალოთ. აქ, შენი ჭირბიე, როცა გინდა ახსენად და შუბლდის იარაღ-სულ ანაოქრობი. აკერ ორი დღეა ჩამოველი საშურნი, ჯანუბ სულ გაცრებანი ვარ. აქაური ექმნები ყოველთავენი განსაცანი ყოფილა. აი დასწევლას დმეტმა, გვ ემენი, რომ ვნასე, რა დადის თავის-თავათ, მეშინაა რადეც, გამივირდა და სულ ალღას-ალღას! დავიძნე. ეგეშმაკ ოფანგებს რაუბი მოუგონიათ? ჩვენნიც ბევრი ოფანგები აჩიან, მაგრამ მაგისტანს ექმნები, რადი იცინ, შენი ჭირბიე. ისინიც ჩვენისთანა ქართველები აჩიან.

აბა, შენ გენაცვალეს ჩემი თავი, ჩვენნი მაგისტანს ექმნები არ განდავს, აი ჩვენნი ვი ბევრია: ჩსუბი, ქურდობა სოფლებზე დაცემა და ტყვეთ წასმა, ბევრი როგორც ჩინჩვი.

იმ დაღვრვილს რომ უთქვამს სწორეთ ისეა ჩვენი ახალციხის სანჯახი „თავათ არ იყო ძმაი, შიგ შეკრიბოს წყადი. ჭალა ვაგლან არ იყო რა დარჯანზე იყო და რა ამბები იყო, რომ ასლან რა იყოს.

თუ გასხვავს და წავიგითამს, შენი ჭირბიე, მე ექმნი ვქენი მეორე ქართულს გაზეთანი ორი წლის წინეთ დავსწევ, რა დარჯანზე იყო ჩვენი სოფლები იმანისი აჭარლების სელით. ასლან რადე თქმა უნდა, რომ უარესია. გავლილ თვენი ვი აბა, მეორე თვენი იმ იმანისი აჭარლებმა იმისთანა ალავათ მო-

*) ეს წემოსსენებელი მიანო ერთმა ახალციხელმა გლეხმა, რომლის სოფლებიდან შევადინე ეს წერილი. სინამდვილეზე დარწმუნებული ბიანდობადეთ. ამ გლეხის გარდა ეს ამბავი მიმარეს იმისთანა ბრებმა, რომლებიც ყოფილიყვნენ იმ სოფლებში გამოძიების დროს.

გვაქენეს, რომ არ შემიძლია ვსთქვა—შვადამისა დაგვესხნენ, შენი მუსლები ჭირბიე, და სულ აკვიკელს ურჯულოებმა. იცით ბატონო როგორ მოხდა? თუ არ გეზარებათ, რომ გაიგონათ ჩემისთანა უღირსის გლეხის ტიტინი, აი მოგასხვებთ თავიდან ბოლომდისინ, როგორ მოხდა ეს საქმე, შენი ჭირბიე:

ჩვენ სოფელს „უღეს“ ეძახიან. ამ ერთ სოფელში ვცხოვრობთ ქართველები, თათრები და ქართველ-ოფანგები. მართალია, სამი სსვა და სსვა შენნიგები ვართ, მაგრამ შიშ-ყარდასუფლათ ვცხოვრობთ. ისიც მართალია, რომ თათრები აჩიან ცოტა ექმნები, რომ მოგესხენებათ: ძაღლი-ძაღლის ძვალს არ გასტყესო, უვაცრავათ გაბედისათვის, მაგრამ იმითანთ არ გვაზარადებენ სოფლმე. მადლობა დმეტსა, ყოველთავენი გვაქეს, დმეტს მოუტია ჩვენთვის გაღურანი მიწა. მოგვედის კარგი კართოფილი, ღვინო, კიტრი, ყარფუნი და სე-სილეულებიც ბევრი გვაქეს, მაგრამ რა გამოვიდა?—ჩვენთვის ურგები თაფლი, არ ვიცე, ვისა. იმისთანა ადები გვევს, რომ შენი მტერი, აჭარლებზე და ბაშბოზებზე უარესები აჩიან.....

ჭო, მართლა, ბატონო, გვ უნდა მომესხენებინათ თქვენთვის: შვადამე იყო, ჩვენ სოფლები რადეც აყლ-მავლა, ვი-ვაგლასი გახნდა. მექე სთქვენს, რომ აჭარლები მოდიანო, უნდა აკვიკელანო. ასლან თქვენ იფიქრეთ შენი ჭირბიე, რა ალავათი იქმნებოდა სოფელში. იმისთანა შიშ-კანკადი, ყმაწვილების, ქალების ტირილი შეექმნა, რომ მეტი არ შეიძლება. დმეტსა ვსთხოვ თათრების ოჯახს მოუგადეს მაგისტანს დღე. როგორც იყო, შენი ჭირბიე, ყმაწვილები, ქალები, ბებრები შევიყვანეთ საყდარნი, რომ ილოცან; ჩვენ ვი კაცები დავრჩით და კვლადით რა უბედურება უნდა მოგვესვლდა. ერთიც ვნახათ დაგვეცენ თავს აჭარლები. სულ თოფებით და თამბოქოებით შეიარადებულები. თოფები ინგლისური ჭქონდათ. დაიწვეს სროლა. თოფების გზიადმა და იმ იმანისიების დრიალმა იქაურობა სულ აიკლო. ჩვენ სოფლები მდელიციანები იდგენ, ვითომ იქაურობას ყარაულობდნენ. რა დანასეს აჭარლები და თოფების სმა გაიგონეს, სულ გაიქნენ და კატებსავით ტყრებში დაიმაღნენ. დავრჩით ჩვენ სოფლები! აბა ჩვენ რა უნდა გვაქმნა, შენი ჭირბიე? ძველი ქართველები უნდა ყოფილიყვნენ, რომ ისინი, ის უსჯულოები სულ მუშტით გა-

რეკნათ, მაგრამ ჩვენ უიზრადები რას ვიზამდით!... ჩვენც გავიქცეთ, რომ მიანიტ სულელები დაგვესხნათ იმ იმანსისებებისაგან. შესტვიინდენ ის ურჯულელები სასლესი, აიგულეს იქაურება და რაც მოეწონათ იმათ ავ სულელებს წაიღეს. ამ ჯაგათში ერთმა ვაყვანამ თქვენი ჭირი წაიღო. ამ იმანსისებების გასურებულმა ტყვიამ მოაშორა ის უბედური თავის ცოლ-შვილს და დედ-მამას. როცა გამოძინენ ურჯულელები და ვაზასებიც მოახლოვდნენ მისაშველებლათ, მაშინ დასტოვეს ჩვენ გავრანებული და გახსრებული სოფელი და დაიხეტენ, შენი ჭირიმი.

რომ სულ წავიდნენ ის ურჯულელები და ყველა დამშვიდდა, მაშინ მე რაღაც ხმა შემოამესმა ოეი, მიშველეთ ქრისტიანები არა ხართ!... ჭყვიიროდა. მე ურჯები ავიტყვეტე, ურჯები ავიღე მადლა. ხმა დედა-მიწის შვაგულიდამ მოდიოდა. ვსთქვი, აი დასწყველა ღმერთმა ეშმაკი და ქაჯი: დედა-მიწის ქვეშ მცხოვრებლებსაც ხომ არ დავცნენ აჭარებლები მეთქი. ვამბობ, ჯანუმი, ახ, ეს რა ამბავია. ვარჯათ რომ უური დაუგდე, გავიგე, რომ ხმა ამბარის ქვეშიდამ მოდის; მიუახლოვდი ამბარს და კეკითსები: ეი, კაცო, ვინა ხარ, რა გინდა მანდა? როგორღა ჩავარდი მანდა, ეჭა? — ქრისტიანები არა ხართ, ერთი ამომიყვანეთ და მეტე გეტყვი, როგორც მოხდა. მაშინ შენი ჭირიმი, დავიბარე ტარჩინა, სალსი, მოვიტანეთ ჭრჩაქი, ჩაკვიდეთ თოკი და ამოვიყვანეთ. —

აი დასწყველა ღმერთმა, თურმე ჩვენი ბატონი ურდლანოვი არ ყოფილა!... აქ ჩვენ სოფელში მელიციონების ასის თავათ რომ ბჰანდებან. აი დასწყველას ღმერთმან, როგორ ჩავარდი ამ ეშენი მეთქი. როგორღა და, როცა აჭარებლები მოვიდნენ, სალსი და მელიციონები გამეგტნენ, მარტო დავარჩიო; მინდოდა შევმადულ ვიყავ ამ ამბარის ქვეშ, თურმე იმ რჯას დაქტაულნიც ორმო ყოფილა. ტულუმში გამოკდე — ჩავარდი შიგაო. ხომ მშვიდობააო? ანლა მოდი ჯანუმი და ნუ იტყვი: ვინ განიერ-შაღვარა და დიდ-მუტყლა სომეხი და ვინ ასის-თაობა?!...

აი ასე მოხდა შენი ჭირიმი. თავი შეგაწყინე, აჭი ქენი (მამიტყვე).

19 ოკტომბერს 1877 წ. სოფ. ხაბურო.

გლენი მურო.

ზამთალის მაზრიდან, 20 ს დგინობისთვის. წინდელის ომიანობის გამო ჩვენს ზაქათალის მაზრისაგან გამოჩნდნენ უქმ-მანწილა კაცები, რომელნიც დღემდე ჭყვიან ხმას, რომ ლეკები მოდიანო მას აქეთ რაც მე აქ ვარ (ეს სუთი თვეა) სულ ამას იძახიან, მაგრამ დღემდინაც ზაქათალის მიჯნას ცუდის განზრახვით არც ერთი ლეკი არ გადმოსულა; იმიტომ რომ თვითონ მაზრის მცხოვრებლებისგან მათ ეშინიანთ, რადგან უკანასკნელები არც მათთან თანახმანი არიან და არც არავითარ შირობას ამღევენ. — რაც ს. მისაილოვკას, მაღაქნების სოფელს, დავცნენ ლეკები მას აქეთ ქ. ზაქათალის მცხოვრებნი ამ თავის თუთსმეტამდე ციხეში იყვნენ შესიზსულნი, მხოლოდ ეს ოთხი-სუთი დღეა რაც ციხიდან გამოვიდნენ; ისეც კიდევ ნასეკრად: თვითონ ხედის ქვეშაგების ვარჯა თვითონ ვაცხედ, ყველაფერი სხვა ციხეშივე აქეთ შენასული. ციხეში ყოფნის დროს ჩვენი მოქალაქეები და განსაკუთრებით ქონდრულა ტუზება არამც თუ სად-მე ქალაქიდან ვარჯათ არ მიდიოდნენ, არამედ თვითონ ქალაქშიაც ვერ ჩამოდიოდნენ დღისით, სადამოხედ ან დამით ხომ რაღა თქმა უნდა. ქალაქი სრულად მიერეკებული და ცარიელი იყო. თურმე ნუ იტყვიო, — მოქალაქეები ორივე სქესისა ამ ვვარ მდგომარეობის ძალიან მოხარულნი ყოფილან: ეს დრო ლოტო, შროფრანსისი და სტუკოლვას თამაშობაში ვატარებულ იქმნა. ამასობაში მათი შეშინებული და მშოერი გონება აბა რას არ მოიგონებდა! ამ ხანის განმავლობაში ჩვენის ქალაქის დოზინსკებმა, ბოზინსკებმა და ხისუებმა, ვგონებ, ათასჯერ კიდევ ცარიელ სიტყვიერად ჩამოიყვანეს ლეკები სამშობის უკანიდამ. ერთი ამბობდა: ლეკები მთასვლეთს ადგილას ვადმოკლენ და ჩამოგვეკვიანო ოთხ ნაწილად გაყოფილ ჯარებითო: ერთი ლავოდეს დავცეტემაო, მეორე ზაქათალს, მესამე და მეოთხეც სს. მეხსს და ვასსო. მეორე იძახდა მე ნამდვილ წყაროდგან ვავიგეო, რომ ამ მომავალ ჰარასკვეს მუსაიფი ექნებათო, ჯამათადაო და ორშახის კი უთოთ დაგვეტევიანო. მომეტებული ნაწილი, მათ შორის მისს მადლაკე-თილმოობილებანიც იმას დაღადებდნენ, რომ ბაიარმს შემდეგ ვინამდვილად დაგვეტევიანო. ეს მოგონება ყველას შეურყეველ ტეშმარიტებად მიახნდა.

ძალიან ცუდს ყოფათში იქმნებოდნენ ჩვენი ქალაქელები, თუ რომ ზამთარს დღეს ვავკასის მთიულეთის

სამმართველოდგან (Шъ Кавказскаго Горнаго Управ-
 ления) უფ. პოლკოვნიკი ანკინი ან მოსულოეო. უფ.
 ანკინი სუთს დღეს დაწხა წაქათალაში და ქვეშ ქალაქ-
 ში იდგა ამ შემთხვევამ ცოტა ან იყოს დაამშვიდა და
 გააგულადა ხვენი მშისარა მოქალაქენი. გამოსაღმების
 დროსაც უფ. ანკინი დაგვიბრდა, რომ ორს ბატალიონს
 ჯარს უსათუოდ გამოკვანავითო. მის წასვლის შედეგ
 ორმა დღემაც ან გაიანა რომ ერთი ბატალიონი, ორ-
 სი ყაზახი, ორის საზარო წარბასნით მოვიდნენ. ამით
 მოსვლასვე დღეს ს. კასიდგან ამბავი მოიტანეს, რომ
 ლეკები სტიში ჩამოსულანო და ახლასაღვითხედ არი-
 ნო. საღვავათის დასტა აზირებსო შინის შემოსავალიდგან
 ს. კასში შემოსევასო. ამის გამო ახალი მოსულა ბატა-
 ლიონი მეორე დღესვე ყაზახებით და წარბასნებითურთ
 ს. კასში გაისტუმრეს. ეს ორი კვირავ, რაც ივინი ს.
 კასში იმყოფებან. ეს ბატალიონი წავიდა კასში თუ ანა,
 იმავე დამეს მოვიდა წაქათალაში მეორე ბატალიონიც.

ეს ერთი კვირა იქნება რაც თუქურშიშიდგან აქ
 მოხრძანდა ღენერალი ი. ორბელიანი ორასის ყაზახითა
 და ასიადე თუშითა. იგი თავის ცხენოსან თუშებით
 გუშინ დაბრუნდა ს. კასიდგან. ხვენ ნამდვილი წყაროე-
 ბიდგან ვიცით, რომ ს. კასის მშვიდობიანობის დაჩვე-
 ვას ანავითარი მიზეზი ანა აქვსო. ხვენ ანც მამინ გვე-
 რდა, რაღა შემოსსენებული ამბები გვესმდა. მაგრამ
 ცრუშენტელაებისგან შეთხუზულის ამბებისგან დაშინებულ-
 მან წაქათალან მოქალაქეებმან დიდი ვნება მისტეს სოფ-
 ლელ ხალხს. ამ საგანხედ ესლა ხედი გავრცელება შეუძ-
 ლებელია, თუ შემთხვევა გვექნება ამხედაც სხვა დროს
 მოვიდაზარაკებო....

ამ გვარის ხმების დამერქლნი—ვითომ ლეკები „აი
 დღეს მოკლენ, აი სვალა“—განსავუთრებით ვაჭართა-
 განი ანინ. ეს წრე აქ მომეტებულად არის დაფთხალი
 და შეშინებული; და ეს ასეც უნდა მომხდარიყო, რად-
 განაც ამ წრემ თავის დროს რაც დონე, ძალა და უსი-
 ნდისიანობა ჭქონდა მითა ისარგებლან და ჭსტარცვა სოფ-
 ლური ხალხობა. აქაურს ვაჭრებს სოფლურ ხალხისა
 უფრო ეშინათ, ვინემ ლეკებისა. ვაი თუ ბადალი და სა-
 მბიერო გადავიხადონო!—ამას წინედ გავკვირეს ს.
 კასის ბაზრის ვაჭრებმან! აი რით. კასის „უჩანტვის“
 მცხოვრებნი სწინად საჩივრებს, ანზეებს აძლევენ მთი-
 უღეთის სამმართველოს უფროსებს, რომ კასის ვაჭრე-

ბი თითქმის უფასოდ ხვენს მიწა-წყალს ვალებში იღებენო
 და ხვენც მამულებიდგან გვეკვინანო და სხვა. ამგვარი სა-
 ჩივრები მამინ ბეერი მიდიოდან. ესლა ვენობულობთ მთიუ-
 ლეთის სამმართველოს დირსეული უურადღება მიუქცევია
 თურმე გლეხების საჩივრებისთვის; მაგრამ ამხედ ანა
 სცოდნის რა ხალხს, რადგანაც მამინდელი ადმინისტრ-
 ციის გამგებელთ ამხედ მიწერ-მოწერა დაუძალავო. საკ-
 ვირველიც ან არის. ან ვიტი მართალია თუ ტუეილი,
 ამბობენ გირომ მამინდელი ნაიბი ვაი თვალთ უფურება
 ვაჭრებსა და ვაჭრებიც, რასაკვირველია, უცოდველს
 პატივისცემას ან აკლებდნენო. ამ ნაინად იმართებოდა
 თურმე ნაიბის და ვაჭრებს შუა იერსულის მსგავსი თა-
 მამობა. ნაიბი უკრავდა დიშლიბიტოს, ვაჭრები თამ-
 შობდნენ და ვაჭრები უკრავდნენ ნაიბი ჭთამამობდა. ეგ-
 რე ტუბილად და აუმივრველად ჭსტარებდნენ თურმე
 გამგებლნი და განგებულნი. „დალოცოს ღმერთმა ის
 დრო,“—ტუეილად ხომ ან იგონებენ ესლა გულმტყ-
 მით ხვენი წურბელა ვაჭრები. ამ მივარველობის გამო
 ვაჭრები ძალიან ადვილად იჩენდნენ ვალებში გლეხთა
 მამულებსა.

წელს ბეერი გლეხობა დაჩებოდა უმიწა-წყლოდ,
 რადგან ვაჭრები ბეერს ემუქრებოდნენ ვალებში მამულე-
 ბის დაჭრას, თუ ამსობაში კასის უჩანტვის უფროსად
 ან დანიშნულიყო ერთი განათლებული და კეთილსინი-
 დისიანი პირი უფ. ბოლუსლავსკია. ეს პირი ძალიან პა-
 ტიოსან და გლეხებისთვის თავშემტკივარ ვაჭად აღ-
 მოჩნდა. მან ამ თანამდებობის დანიშვნის თანავე რიგია-
 ნად გაიწინო ეკონომიური და სხეობითი მდგომარეობა
 გლეხების; განსავუთრებით უურადღება მიანქია გლეხების
 ვალებს, ამ საქმის თაობაზედ მონახა ის მიმალული ქა-
 ლადღები, სადაც მთიულეთის სამმართველოსგან იყო
 აღკრძალული მამულების და მიწების სოფ-სამხებისთვის
 ვალებში მიტემა. ამის გარდა უფ. ბოლუსლავსკიმ ვაჭ-
 რებს და ხალხს გამოუცხადა, რომ კანონის ძალით გლე-
 ხებს ან გაუიღებათ ის, რაც მათს უსაჭიროესს გუთუ-
 ნილებას შეადგენსო და გლეხების მამულების ვაღში მი-
 ტემა შეუძლებელიაო. თვითონ კასის ბაზრის წესიერე-
 ბისა მებრ ვაჭრობასაც უურადღება მიანქია. აი რა ამბე-
 ბი მოხდება სოფლმე აქაურს ბაზარში: ერთხელ ერთმა
 გლეხმა მოიტანა ერთი ურკვი ბაღასი. ბაზარში
 გასასყიდლად ამ გლეხს შიკოები თურმე ექვსო

შაურის ერთის ვაჭრისა, ვაჭარმა ჩვეულებისა მეზრ წაართო ერთი ურემი ბაღისი ექვს შაურში, მასინ, როდესაც ნამდვილი ფასი ერთის ურემის ბაღისისა, უკანასკნელი მსხეთ-ნახევარია. ერთი ვაჭარი ჩვეულებისა მეზრ ჭეიდულოზდა სოფელ დამბაღს თევზს და ურევდა კარგს ნაჭრებში, რომ კარგთან ცუდიც გასადღოს, რადგანაც კარგთან მეორე თევზი ისეთ ძლიერს სუნს არ აუშუბდა. ამ და ბევრმა ამის მსგავსმა შემთხვევამ უჩვენა უფო ბოღუსდავსკას თუ რას და რა ნაირი ურადღება უნდა მიაქციოს. მიაქცია კიდეც, მაგრამ ვაჭრებს ვერაფრად ექსპონიკათ. ეს რომ დანახეს ვაჭრებთან, ვერ მოინდომეს შინაურულად მასთან მოჩიგება, შეუთვალეს თქვენთვისაც ძლიან კარგი იქნებაო, რომ უწინდელ ნაიბესავით ჩვენთან იოლად წასვიდეთო. უფო. ბოღუსდავსკამ ამას ყუ-რინც არ ათხოვა. ამასობაში მას ბრძანებაც მოუვიდა, რომ მან რაქმები შეადგინოს იმ მიწებსზე და მამულე-სებ, რაც ვაღებში ვაჭრებთან დაიჭირეს. ამ რაქმების გა-მო ძლიან შესაძლო არის, რომ მიწები ვატრანებზე დაუბრუნდესთ. ვაჭრებმა რომ ნახეს სქემე ცუდათ არისო დაუწყეს სკეწნა ფულს მოგართმევთო, ოღონდ ჩვენს და-ჭერილ მიწებსზე რაქმებს ნუ შეადგენთო. ერთი ვაჭარი მას რამეც თუმის ამდეკდა ოღონდ მე დამესხენიო. ამ გვარევე სქემის თაობაზე ერთი შესანიშნავი ფულით (და გინდ თავის ტან-ფერ მერცხითაც) კასის ვაჭარი ბევრს სხვა და სხვა ნივთებს ჭვირდებოდა. უფო. ბოღუს-დავსკამ მანინც თავისი არ დაიშალა და ვერც შეკლო სხვა-ფრთვ მოქმედება და შეუდგა რაქმების შედგენას. ამ დროს კიდეც დაფთხა ხადხი „უღკები მოდიანო“ და რამდე-ნიმე რაქმის შემდეგ უფო. ბოღუსდავსკას ბრძანება მო-ვიდა, რომ მან ეს სქემე შეახერხოს, მანამ აქაურება დამ-შეიდლება. ამ დროს საქათადაში მოვიდა უფო. აჩაკინი. კასის ვაჭრები და არტემები შეგროვდნენ ერთად იმის მოსასწრებლად თუ რა უნდა უფონ უფო. ბოღუსდავსკის, და მას რომ მიწები არ ჩამოერთოთ. რადგან ვაჭრებთან ვერაფერი ვერ მოსასწრეს, ამის გამო მათ მიჭმართეს ერთს შინს ზ—ევის, გვიშეველ რამეო. ამან კარგად მო-უსასწრა: ვერ მიიღო „სალოტო“ სამი თუმანი ფული და ვაჭრებს უთხრა მე დავსწავრო არსას თქვენ მიე-ცითო უფო. აჩაკინს; მასთანვე მითხარითო ისეთი დანა-შაულობა უფო. ბოღუსდავსკისა, რომ შეიძლება დეს სა-ბუთად ჩაითვალოსო და სხვა ადგილას გარდიყვანენო.

ამგვარი საბუთები მიზანგნით და ჩავსწერ არსაშიო. მიუტანეს საბუთები თუ არა, არ ვიცი, ეს კი ვიცი 13 — 16-ს დაუწერია არსა და ვაჭრებსაც მიუერთებიათ ვისთვისაც ვერ არს. ახლა კასის ვაჭრები ძლიან ამაყად დადიან იმ იმედით, რომ უფო. ბოღუსდავსკის უსათუოდ სხვაგან გარდაიყვანენო.

საზოლიტიკო მიმოხილვა

ჩვენებმა ყარსი აიღეს, ეგ მაგარი ზღუდე ოსმალე-თისა მცირე აზიაში ჩვენებმა ჩაიგდეს სეღში. დიდი ელდა ეცემა სტამბოლს საკუთრივ და ოსმალეთს საზო-გადოდ. იქნება თვით სტამბოლი აირიოს და ერთი რამ შინაური განსეთქილებაც მოხდეს. ამის ნიშნები წინაც იყო სტამბოლში. ოსმალეთის გულის შემატკეივარნი სა-სულემწიფონი აშკარად მოღვაწე ინგლისი და ჩემ-ჩემად მოქმედი ავსტრია—ესლა უფრო გაბედვით გამოვლენ მოგდანზე, რომ შერიგება ჩამოაგდონ და რასაკვირვე-ლია ეცდებიან, რამოდენადაც კი შეიძლება, ოსმალეთს ბევრი არა დააკლონ რა. სოლო ავსტრიისა და ინგლისს სულ სხვა და სხვა საჭიროება საქმებს. ავსტრიის დარდი ის არის რომ რუსეთმა დუნაისზე და ბალკანის ნახევარ-კუნძულზე არა შეიმატოს რა, სხვაზე კი ავსტრია ძლიან ჭმუჭუნას არ დაიწებს და მაგარზე არ დადგება. იქნება შავ ზღვაზე თავისუფალის გზას გასხნასაც ძა-ლიან ყური არ ათხოვოს ავსტრიამ, იქნება ავსტრია თა-ნახმა შექმნეს დუნაის სათავეშიაც რუსეთს ფეხი მოაგი-დებინოს და მცირე აზიაში კი აშკარა აჩაკითარი მი-სეცი არ დააბრკოლებს, რომ რუსეთმა ფეხი გაიდგას. ინგლისი კი სულ სხვა მდგომარეობაში ამ შემთხვევაში: მას თვის ვნებად მიაჩნია რუსეთის გამატება ევროპაშიაც და აზიაშიაც. არც ერთჯან და მეორეში ინგლისს არ ექსპონიკება რუსეთის ფეხის განზეც გადგმა. ამის გამო ინგლისი დიდს ღვაწლს გაჭსწევს, რომ შერიგება ჩა-მოაგდოს იმ საფუძველზე რაც აღნიშნული იყო სტამ-ბოლის კონფერანციაზე. დაიყოლიებს ინგლისი რამე-სამე სასულემწიფოს, თუ არა—აი საგანი, რომელზეცაც ესლა მიქცეულია ევროპიის დიპლომატიის ურადღება. მაგრამ რადგანაც გერმანიის ინგლისის მუცადინებებს ეურჩებაო, ამის გამო, ამბობენ დიპლომატები, ინგლისი ევროპაში ვერას გაიჩივებსო და მამასადამე განმარტო-

ბუღ იქმნება. ინგლისის პირველ მინისტრს ლორდს ბიკონსთილდს კი დიდი იმედი აქვს, რომ ინგლისის მეტადინგობა იუტლად არ ჩაივლის. ეს ამას წინადასაქვეყნოდ გამოაცხადა კიდევ. რის აქედით ლაშარაკობს ეგრეთ თამამად ინგლისის მინისტრი? ნუ თუ ღრუბელი გზოდება და ღრთა ბრუნვა ჭექა-ქუხილს ასტყის მთელს კერძაშია? ვინ იცის? აი ავსტრიას აკი ჭსწამებენ გასეთები, რომ ვარის მოგზოვებს შეუდგა; ინგლისის სამხედრო მინისტრიც მოჭყვა ამ ასლთ ხანს ლაშარაკს ვარის აღჭურვასკედ.

ერთს ურნაღში „Revue Britanique“ მოსსენებულა ის შედეგი, რომელიც ვითომ უნდა მოჭყვას რსმალეთის დარღვევასა. თუ რსმალეთი დაიღვევა და სრულად გაუქმდებოდა კერძაში, მაშინ ინგლისი დაიპურბს კანდიასა, რომლიდანაც ინგლისი ერთის თვალთ სუეტის დიდს არის უდარავებსა და მეორის თვალთ მარმარელასა და შავის ზღვის შესავალ-გასავალსა. ამ ზღვასთან საფრანგეთს არავითარი საქმე არა აქვს რა. ხლთ თუ ინგლისმა სუეტის დიდი-არხი სელთ იდგო და გაისაკუთრათ, მაშინ კი ანებს საფრანგეთსა, რომელსაც ჩინეთთან, იანონასთან და სსვა არიის ქვეყნებთან დიდი ვაჭრობა აქვს. ამის გამო ინგლისმა უნდა უსათუოდ განუზიაროს საფრანგეთსა თვისი მიფლობელობა სუეტის არხისა: თვითონ ინგლისმა რომ კანდია დაიჭიროს, საფრანგეთს უნდა კიბრი დაუთმოს. ეს ადვილად მოსახდომია, რადგანაც მარტო ამ სანით შეუძლიან ინგლისსა საფრანგეთი მოიპროსო და საფრანგეთის მომხრობა კიდევ იმიტომ არის საჭირო, რომ უსაფრანგეთოდ ინგლისი აღმოსავლეთში ვერას იზამსო. თვითონ კიბრის მცხოვრებნიც დიდის სიამოვნებით მიეტემიან საფრანგეთსა. კერძა არ უნდა ეწინააღმდეგოს კიბრის დაპყრობას საფრანგეთის მხრით, რადგანაც კერძაშიათვის დიდი საქმეა, რომ სუეტის არხი ერთის სასკლემიფოსს სელში არ დარჩეს განსაკუთრებითა. თუმცა იტალიას ვერაფრად იამება კიბრის დაჭერა საფრანგეთისაგან, მაგრამ არა გვერინათ იტალიამ ამის გამო დიდი უჭიანობა გაჭსწიოსო.

უგეტია, რომ მაგ-მაჭანის სამინისტრო გამოიქვას მიეტეს იმ ბოროტ-მოქმედებისათვის, რაც მას ჩაუდენია არხვეანის წარმოების დროს. ამ ბოლოს დროს ამავი მოვიდა, რომ მალატს ამ საგანსკედ გამმისსიაც დაუნიშნავს. ვერაფერი დღე დაადგა მაგ-მაჭანს და მის ზოლიტიკას. ლეზარტამენტის არხვეანიც გათავდა და რესპუბლიკელთ აქაც ასე გაიმარჯვოს, რომ იმედიც არა ჭქონათ. სამინისტროს უთხოვნია მაგ-მაჭანისათვის სამსახურიდამ დავკითხოვეო. მაგ-მაჭანს კიდევ უთხოვნია დარხით ვერ სანობითა და მალატის წინაშე გამმართლეთ ჩვენი ზოლიტიკაო. ბეგრანს ცდილა მაგ-მაჭანი, რომ ასალი სამინისტრო შეედგინა, მაგრამ ბოროტლად ვერ ასერსებს. ამბობენ, ეგ იმისაგან არის, რომ კეთილ-გონიერნი კანცნი ამ არეულობაში სამინისტროში შესვლას ერიდებანო. ამას წინადასეთები ამბობენ, რომ ბრანპარტიელს ზუი-კარტიეს იწვევსო მაგ-მაჭანი პირველ მინისტრად და ესლა ამბობენ, რომ იქნება წინ დაუხედავი და ამკარბიტკრი რესპუბლიკისა ლენერალი დიუკრო დადგეს მინისტრადო.

ასეა თუ არა, რესპუბლიკის წინააღმდეგი დასი, რომელიც ძლიერია სენატში, გულის უგეთებს უთავბოლო მაგ-მაჭანს და ამბობენ კიდევ ვითომც სენატი ხმის უმეტესობით მაგ-მაჭანს და მის სამინისტროს ზოლიტიკისაც ქებას გამოაცხადებსო. იქნება საქმე იქამდინაც მივიდესო, რომ სენატი დაეთანხმოს მაგ-მაჭანსა ამ ასლის მალატის გადაყენებასკედო.

ინგლისი. ბიკონსთილდმა, კიდრე თავის სიტყვას შეჩივების თაობასკედ წარმოჭსთქვამდა, არხობა თურმე უცსო სასკლემიფოთა ელჩებს, რომ ამისა და ამის თქმა მინდაო. ამის გამო ელჩები გერმანიისა, რუსეთისა და იტალიისა არ მისულან, თუმცა მიწვეულნი ყოფილან, იმ სიტყვის მოსამენად. რსმალთს ელჩი და ავსტრიისა კი დაჭსწიბიან. 31 ოკტომბერს ვინჩესტერში წვეულეუბა ყოფილა და იქ ნორტბრუკს უთქვამს, რომ რუსეთის გამატება და მიფლობელობა არიაში ინგლისს არაფერს არის არ მოუტანსო. ნორტკოტსაც თითქმის ესვეე უთქვამს. ნუ თუ ინგლისში ესლა სსვა ქარმა დაჭებრა? ჩვენ არა გვეამს.

საფრანგეთი. 7 ნოემბერს და ჩვენებურად 25 ოკტომბერს საფრანგეთის დეპუტატთა მალატს მოქმედება დაუწყია. პრეზიდენტად ამოუჩივიათ გრევი. მალატს გადაუწ-

ო ს მ ა ლ მ ი თ ი. გაზეთები ამბობენ, რომ სტამბოლში შეთქმულება აღმოაჩინეს, ვითომ ქსდომეობათ ეხლანდელი სულთანის ტანტიდამ ჩამოაგდონ და მის მაგივრად სულთანად დასვან მისი ძმა მურადი, რომელსაც შარშან ტანტიდამ ჩამოაბანეს. დიდი ვეზირის ელემ-ფაშის ბრძანებით ბეკრი უზირატესნი დიდებულნი შეუწყვიტათ ამის გამო და დაუმწყვდევიათ. მიღსათ-ფაშის მიუწყვიტა სულთანისათვის და უჩივია, რომ თუ არ ვეჭვანის სასჯელმწიფოთა შუამდგომლობით რუსეთთან ცალკე საქმეს ნუ დაიჭვრო.

ა მ ს ტ რ ი - მ ე ნ ბ რ ი ა. რუსის გაზეთს «Голосъ»-ს ვენითამ ქსწერენ წ-ს ნოემბერს, რომ აქაუკს გაზეთებში სმა დადი-სა ავსტრიის ჯარის აღჭურვის და შეგროვების თაობაზედაა; ის სმაც დავარდა, ვითომც გალიციის დაშქრის დათხოვნილს აფიცრებს ბძანება მიუვიდათ, რომ ყველანი თავის ადგილას იყვნენ. მთავრობის კანნი გი უარ-ჭყოფენ ამ სმებსა და ამბობენ რომ ჯარის მოგროვებისათვის აწავითარი საჭიროება არ არის და არც დონისძიებაა, ვიდრე ზღატი არ შეიყრება ფულის შოვნაც ვერ მოხერხდება. 23 ნოემბერია დანიშნული ზღატი შეურისათვის. იმ დრომდე საქმეთა მდგომარეობა იმოდენად გამოკვლეულ იქმნება, რომ შესაძლო იქნება კაცმა ქსთქვას, საჭირო არის თუ არა ჯარის შეყრა.

ს მ რ ბ ი ა. სერბიამ ყოყმანობს გაათავა და ბოლოს გაბედა რაში ჩარევა. ცნობა მოვიდა, რომ წ-ს ნოემბერს სერბია რის გამოუცხადებს რსმალეთს. წინა ჯარის დენერალის სკობლევის სერბიის სამხლავარსეულისუდა, ზანდიჩალოს ახლა; გაზეთის „Tagblatt“-ის სიტყვით, ამ ამბავს დიდი სისარული აღუძრავს სერბიელთა შორის; სერბიელებს ჩვენის ჯარისათვის ძვენიც მიუტანიათ.

ო მ ი ს ა მ ბ ე ბ ი.

ექვს ნოემბერს ვერან-კალედამ დეპეშა მოვიდა, რომ ჩვენებმა ყარსი იერიშით აიღეს. რამი დაწყებული რამის რვა საათზედ და დილის რვა საათზედ შეწყვეტილა.

ამ ამბავმა ელვაზედ უმაღეს მოიბინა მთელი თფილისი ასე რომ ვიდრე ზარბაზნის სროლას დაიწყებდნენ თითქმის მთელმა ქალაქმა იცოდა კიდეც. მეორეს დღეს სიონში სამადლობელი პარაკლისი იყო დანიშნული. რაც ქალაქში დიდაც კობა იყო სულ პარაკლისზედ დაესწრო.

შვიდს ნოემბერს მოვიდა მეორე ტელეგრამა, რომელშიაც შემდეგი ეწერა: „ყარსი ჩვენს ხელშია. რამი სალამოს ცხრა საათიდან დაიწყო და დილის ცხრა საათზედ შექსწყდა. ჩვენმა ჯარმა საოცარი ეაქვაცობა გამოიჩინა; ოსმალონი იბრძოდნენ თავდადებულად. მეციხოვნეთა ნაწილს სურდა გერღვია ჩვენი ჯარი და ოლთისისაკენ წასულიყო, მაგრამ ცხენოსანმა ჯარმა გზა გადუჭრა. შვიდი ათასი ტყვეა. ტყვედ დარჩენილა ორი ფაშა, მრავალი შტაბ და ობერ-აფიცრები, შტაბის უფროსი, არტილერიის უფროსი, ბაირალები, სამასი ზარბაზანი, საომარი სამზადისი, ხორაგი და სურსათი. ჩვენი ზარალი ჯერ ცნობაში არ არის მოყვანილი. მოკლულ არიან: ლენერალ-მაიორი გარბბე, წინამძღვანი პერნოვის პოლკისა ბელინსკი, პიატიგორსკის პოლკისა—ბუტყიევი, სტრელკოვისა—გერიჩი. ნაწილი უმთავრესის ჯარისა არზრუმისაკენ მიდის და ნაწილი ყარსში დარჩა მეციხოვნე-ჯარად.

რვას ნოემბერს მოვიდა კიდეც დეპეშა, რომელშიაც ქსწერია ზემოხსენებულთ ცნობათა გარდა შემდეგი: „დილით (ექვს ნოემბერს) ყარსის მეციხოვნე-ჯარი გამოვიდა და მთებში გაქცევას აპირებდა, მაგრამ ჩვენი ჯარი გარს შემოერთა და სულ ტყვედ დაინარჩუნა. ჩვენ დავგრიჩა: ათი ათას კაცზედ მეტი ტყვე, სამასამდე ზარბაზანი და აუარებელი საომარი სამზადისი და სურსათი. სამკურნალოებში ოსმალოებს დარჩათ ოთხი ათას ხუთას კაცამდე სნეული და დაჭრილი. ჩვენი ზარალი ორი ათას ხუთას კაცამდეა დაჭრილი და მკვდარი.

ამ სახით ყარსი—ეგ უძლეველი ციხე-სიმაგრე ოსმალთა ჩვენებმა აიღეს. ყარსის აღებით თუ სრულიად არ გათავებულა მცირე აზიაში საომარი საქმე ბევრით მიახლოვებულია გათავებამდე. ეხლა არზრუმის აღება აკლიათ, რომ ძლევა მოსილმა კავკასიის მხედრობამ დიდის ღვაწლის შემდეგ მოი-

სვენოს ამ ზამთრობით მაინც ამოდენა ომისა და სისხლის ღერისაგან. ყარსში მოცლილი ჯარი არზრუმისაკენ გაუგზავნიათ და იმედია რომ ბევრი ხანი არ გავა, არზრუმის ალების ამბავიც მოგვივა.

— ღუნაიაზედ და ბალკანის ნახევარ კუნძულზედ არავითარი შესანიშნავი ამბავი არა მომხდარა, მას აქედ რაც გურკომ გაიმარჯვა. ოსმან-ფაშა, რომელიც ეხლა, კაზეთების სიტყვით, პლევენაში მომწყვდებულია, დიდს გაჭირებაშია. ამბობენ მის ჯარს საჭმელი მალე შემოაკლდება და ამის გამო ოსმან-ფაშა ან იძულებულ იქნებაო ტყვედ მიეცეს რუსებსაო, ან კიდევ გაარღვიოს რუსის ჯარი და გავიდესო. რუსის შტაბში დარწმუნებული არიან თურმე, რომ ოსმან-ფაშა რუსის ჯარის გარღვევას ვერ გაბედავსო და როცა ჯარისათვის საჭმელი შემოაკლდება, მეტი რა გზა ექნება, თუ ტყვედ არ მოეცემაო. ოსმალთა მთავრობა კი იმედს არა ჰკარგავს ოსმან-ფაშის გამომხსნისას. ამ ახლოხანში სულთანს შეუყრია დიდებულნი და მოულაპარაკნიათ, რომ ჩქარა გაუწყონ და მიაშველონ ჯარი მეჭმედ-ალის, რომლისათვისაც უბძანებიათ ჩქარა წავიდეს ოსმან-ფაშის გამოსასხნელათ. მეჭმედ-ალისა და ოსმალ-ფაშის შორის ამბავი მიაქეთ-მოაქეთ იქაურ მცხოვრებელთაო, რომელნიც ღამით ქურდულად გადიან მდინარეს ვიღსაო.

წერილები პეტერბურგიდან

წერილი პირველი

23 ოკტომბერს 1877 წ.

წინადაც უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ ჩვენის საზღვრის საგანი დღეს ერთი იქნება, სვალ მეორე, და ამასთანავე ყველაზედ ნაკლებ თვით პეტერბურგზედ მოვიყვებით ღაზაჩაკს. ან რა ეთქმის კაცს პეტერბურგზედ? მართალია ყოველ სატანტო ქალაქს ერთი უმთავრესი თვისება სჭირს, რომელითაც იგი დიხს შესანიშნავია: რაც კი ავი თუ კარგი რამ ახადის საზოგადოებას, რაც კი რამ ჭირი თუ ღსინი მიუნიჭებია ღმერთს საღსისათვის, რაც კი რამ საცინელი თუ სატირელი, ჭკუა თუ სუ-

ლელობა, ძალა თუ უძლეობა, სიკეთე თუ ბოროტობა აჩის გამჟღავნებელი ცხოვრებაში—ყველა ეს სატანტო ქალაქშია გამოხატული, ყველა იქ აჩის მოგროვადი. თუ ცხოვრება სადმე დღეს ან შიშინებს, ამ შიშინის ხმაურება უფრო ცხადთ, უფრო გაბედვით სატანტო ქალაქში მოისმის; თუ რამე იპოვის საზოგადოებაში, ამ მოძრაობის ჩანის ტარი სატანტო ქალაქს უჭირავს ხელში. ამიტომ ყოველი სატანტო ქალაქი როგორც თვისის ქვეყნის გამომხატველი, დიხს-შესანიშნავია და საცნობე-ლი. მაგრამ, პეტერბურგისა კი უკაცრავად... უკუღმართობასაც ასიჩება სცოდნია. პეტერბურგლი თითქო თავისთვის აჩის, დანაჩენი თავისთვის. იგი აჩავის ან ეკითხება, მას აქვს საკუთარი ჭკუა, საკუთარი მხედველობა, რომელიც, ავი თუ კარგი, აჩავითარად ან ეკავშირება მის საზღვარ გარეყულობას. პეტერბურგლი ეტყობა განათლება, წარმატება, აზრის დაწინაურება და შოხს მხედველობა, მაგრამ თუ რუსეთს დაქვებთ პეტერბურგში, ვერა ჭკოვებთ. მართალია თვით ყველა ეს თვისებანი სდიან პეტერბურგს დიხს-შესანიშნავად. მაგრამ საუბედუროდ, სად ვპოვოთ ის საჭკე, რომელშიაც ისატიბოდეს პეტერბურგის აზრი და მიმართულება? ის კი ვიცი ნამდვილად, რომ პეტერბურგლი აჩა ჭკავს დანაჩენს რუსეთს, მაგრამ საითკენ აჩის მიმართული მისი საკუთარი აზრი, ამისი კი რა მოგახსენოთ. მე ვიცი, რომ როდესაც მთელი რუსეთი ხანაჩობს, პეტერბურგლი მხოლოდ დიმილობს, ისიც თითქო იმიტომ, უზღველობად ან ჩამომართონო; მაგრამ გულში რა უღვივის, ამისი კი რა მოგახსენოთ. ვიცი აგრეთვე, რომ როდესაც პეტერბურგლის გარშემო აღტაცების ჭკა-გრგვინვა და თავის მტკრევს მოისმის, პეტერბურგლიც აჩანტარებს ხელებს, მაგრამ უგემურად, თითქო უნებურად, ძალდატანებით. რატომ? — ამისიც რა მოგახსენოთ: ვიმეორებ—სად ვპოვოთ ის საჭკე, რომელშიაც შეეძლოს საზოგადოებას თავისის აზრისა და მიმართულების გულწრფელი გამოხატვა? მას დავანებოთ თავი პეტერბურგს და სხვა რაზედმე დავიწყეთ ღაზაჩაკი. რაზედ? ზემოდ მოგახსენეთ, რომ საუბარის საგანი დღეს ერთი იქნება მეტქი, სვალ მეორე, ე. ი. ამ წერილებში აჩავითარი ერთი და იგივე, ვრცელი და ერთგვარი საგანი ან იქმნება ჩართული. მართლაც, დროთა და ადგილთა ვითარება რომ ვიჭრინოთ მხედველობაში, სხვა გვარი ღაზაჩაკი მხელიც აჩის. ჯერ

უნდა მოგასხენოთ, რომ მხოლოდ იმ საგანზედ მსურს ლაზარეა რომელიც საზოგადოებას შეეხება, რომელიც ასე თუ ისე ერთვის საზოგადოების საერთო ცხოვრებას. ამ გვარ საგანთა შესახებ უნდა მოგასხენოთ, რომ სხვა და სხვა ქვეყანას და სხვა და სხვა დროს წამოყენებულია უმთავრესად ერთი რომელიმე საგანი, რომლისაგანაც აჩის მიქცეული მთელის საღისისა და საზოგადოების ყურადღება, და რომელიც შეადგენს ამ და ამ ყამს მის ცხოვრების დედა-ძარღვს. ამისთანა დროს და ამ გვარ საზოგადოებაში ყოველის კაცის თქვი და სრუნვა, მისი ჭკუა-გონება მიქცეულია ამ საგანზედ; მხოლოდ იგი იტყუებს მთლად მის გულს და სულს, მაგრამ რა ქმნას კაცმა, თუ გი ბედმა ჩაგდო უგზო-უკვლო, უთავბლო ცხოვრებაში? რა ქმნას კაცმა, როდესაც არც გი იცის სად აჩის ამ საზოგადოების წინდელის დროს დედა-ძარღვი, რომლისაგანაც მიქცეული უნდა იყოს ყოველის კაცის სრუნვა, ძლას და მეცადნეობა, თუ გი ვერც გი იტყუებს: აი სად აჩის წინდელის დროს გუპი, აი რას დასტრიალებს ამ ყამად ცხოვრება, აი ამ ყამად რა აჩის წამოყენებული და რასეად აჩის დამოკიდებული ცხოვრების აკ-კარგინაობა და სასიქადულო მომავალი. ამ შემთხვევაში როგორც საზოგადოება უგზო-უკვლო, ისე თითოეული კაციმაც გზა დასწეული, როგორც ცხოვრება უთავბლო, ისე მწყალაობაც.....ვიცი დრო და საზოგადოება, როდესაც და სადაც წამოყენებული ყოფილა უმთავრესად ერთი რომელიმე საგანი, რომელზედაც მიქცეულ-ქმნილა ყოველის კაცის ძლას და მთელის საზოგადოების მეცადნეობა, რომელიც ძლას-უნებურად იტყუება ყოველის კაცის გულს და სულს. მაგალითობრ, საფრანგეთში მეფრანკეთი საგუგუნის მეორე ნახევარს წამოყენებული იყო საზოგადოებრივი თავისუფლების საქმი, რომელიც მთლად იზერობდა საზოგადოების მოღვაწეობას; ყველა, დიდდამ პატარამდე, დაწმუნებული იყო, რომ თავი და თავი საქმი, დედა-საჭარება საზოგადოებრივი თავისუფლებას; დაწმუნებული იყო, რომ უმიხოდ ყოველგვარი წამბატება, მცირე რამ ფეხის წადგომი შეუძლებელი იყო. აი კიდევ, მაგალითობრ, იტალიის პატარა სასელმწიფონი ვიდრე შეუერთდებოდნენ ერთი ერთმანერთს. ყველა ამ სასელმწიფოთა საღისი შეწესებული და დახარული იყო თავის მთავრობისაგან და ვიდრე არ აიყრიდა თავიდან ამ სატანჯველს, სიცოცხლე მის-

თვის შეუძლებელი იყო. რადგანაც თვითოეული საღისი ამ გვარ მძიმე ღვაწლს მარტოდ-მარტო ვერ იტვირთებდა, ამიტომ აუცილებელი იყო ერთი-ერთმანეთის დასამარება და შეერთება. აი მოვიდა დრო და მთელს იტალიას, დიდდამ პატარამდე, მხოლოდ ერთი წადილი აქმალა გულში და მხოლოდ ერთი მოძრაობა მოედო თავისუფლების დაცვისათვის. სრულიად აუსრულდა იტალიის საღის თავისი წადილი თუ არა, სრულიად დამკვიდრდა საღისმა თავისუფლება თუ არა—ეს სხვაა. მაგრამ საქმი ის აჩის, რომ იქაც ერთსა და იმავე დროს ყოველს კაცს ესმოდა სად იყო იმ ყამად ცხოვრების დედა-ძარღვი, რომელზედაც დართული იყო სასიქადულო მომავალი. აი თუნდ კიდევ რუსეთი ამ რცის წლის წინედ, როდესაც წამოყენებული პატარ-ყმობის საქმი. მაშინ ყველა დაწმუნებული იყო, რომ ვიდრე ეს დედა-ჭირი, პატარ-ყმობა ძაჩინად არ მოინაზობა, შემდეგი წამბატება შეუძლებელია. ამ საქმი დასადა ცოცხალი მოძრაობა საზოგადოებაში, ბევრი კეთილშობილი იმედი აუშალა გულში. გამართლდა ეს იმედი თუ არა, ეს სხვაა. მხოლოდ იმას მოგასხენოთ, რომ იყო დრო, როდესაც ერთი და იგივე ნაშეწავალი ბწყინავდა გულში, როდესაც კაცმა იცოდა, რომ თუ აჩის რამე კიდევ ეს ნაშეწავალი მომავლის საქადელი და მას უნდა ათხოვოს ყოველი წუთი თავის სიცოცხლისა.

ნეტავი იმას ვინც დასწრება ან დაქსწრება ამისთანა დროს და ცხოვრებას. მაშინ სიცოცხლე ცხადია და ნათელი. კაცმა იცის სად მიქცნებას ცხოვრების ტლდა და თავისუფლად, გულწრფელად მიეტემა მის მიმდინარეობას. მაშინ ყოველგვარი მომქმედი ძლას—ჭკუა, გონება, სიტყვიერება—დასტრიალებს წამოყენებულს საგანს. ვიცი კიდევ დრო და საზოგადოება მიძინებული, სულ-ხამქალი და დონე მისდილი, სადაც არავითარი საერთო მოძრაობა არ სწამოებს, იმისთანა, რომ შექლას კაცის გულის გატაცება, მისის სულის ამადლება. რას მიძინოთ კაცმა უმთავრესად თავისი ყურადღება? რასეად დაამჯაროს თავისი იმედი და სასოება, საიდგან ელოდოს ბუნდოებს მომავალს? უგზო-უკვლო, გზა-დასწეულ ცხოვრებაში კაცი სან აქეთ ეცემა, სან იქით...მამ სუ დამემდურები, ხემა მკითხველო, და აქვე ჩემს ტანტალს ჩვენასა და უცხო ცხოვრების სხვა და სხვა მოკლენათა შორის.

„აღმოსავლეთის ანუ სლავიანთა საქმეო?“ მეტყვის მკითხველი. „აი აწინდელის დროის ქვა-გუთსეო, აწინდელის ცხოვრების დედა-მარტვიო.“ მართლაა ამ უმად მსოფოდ ომიანობა იპერობს ქვეყნის უურადლებას, მსოფოდ ომიანობა ანის გამკვდარი შინაგან ცხოვრებაში, მსოფოდ ზანბანის გრიადი უერთობს მიღს დამშვიდებულს ხადს და საზოგადოებას. მაგრამ... მაგრამ მანტ რა ვუეო ჩემს ეჭვით სავსე გუფსა და როგორ არ ვიკითხო, თუ სად არის ის დედა-საქმე, ის სიტოცხლის მარტვი, რომელსედაც დამოკიდებულა საუოკვლათო კეთილდღეობა და რომელიც მოასწავებს საბუნდორო მომავალს? ვეცდები უსაფუქლოდ არ გეჩვენოს, მკითხველო, ეს ჩემი კითხვა. შემდეგ წერილში მოგასახელებთ აწინდელს ომიანობასედა, თუძა ომი ჯერ არ გათავებულა და მისი დასვენა შემდეგშია, მაგრამ მანტ გუშინდელმა წანსუღმა ბეგრმა შესანიშნავი რამ აღმოჩინა, რომელიც ცოტად თუ ბევრად გვიხატავს „სლავიანთა საქმეს“ რუსეთში. მამის მკითხველი იქმნება დამეთანხმოს, რომ მართლაა და ამ „საქმის“ მყოფებელს აწავითარი ნუგეში არ ემატება და მანტ შეუძლიან შემოხსენებული ეჭვი და კითხვა დასდვას.

გლიხური ლექსები

I.

დასაზამიდან დავიწოთ, თუ ქვეყანაზე რა არის: ქვეშ ხომ დედა-მიწა არის, ზვიდგან გვიურებებს ცა არის, ადამის შვილი ჩამოდის ათას იერადი სხვა არის.

II.

ჯოჯოხეთი თუ სამოთხე—ჩვენ ორივე ხელში გვიჭირავს აზრადი დაგვადება ხელში ჩანგლები უჭირავს; ცოდვის-მადლის გამჩხეველსა ხელში სასწორო უჭირავს.

III.

როცა მოკვდები მოქრთამეკ, გნანამ ვიღაც გიტირავს; მღვდელს მისცემენ საწირავს, შენ მღვდელი გიტირავს; მადლის საქმეს არა შერები, ცოდვისკენ ოვადი გიტირავს.

IV.

ავ-განი სწუხს და სტირის ცრემლი ჩამოდის თვალზედან ნეტამც არ გაჩენილვიჩავ არ მველა ქვეყანაზედან, სულ კნით მიწა მელოკა, ძამა ჩამეცვა ტანსედან!...

V.

შენ, ერის თავო, დიდი მოთხოო,
წყლი მოგიდის აწავკისაო
აკი გეტოდი, ბატონო ჩემო,
ვიღვა ნუ იტი შენის ვმისაო!
(მოგბ. ს. ბაგრატიონი.)

ჩვენის ხალხის განათლება, ხელოვნება

მეურნეობა *

(დასასრული **)

„ხალხს მსოლით განათლებით შეუძლიან გამდიდრდეს და გონიერად გამოიყენონ თავის შრომის ნაყოფი.“
„წოდება არს მლიერება ანუ მლოა.“
„გი არს სამიზგველი ხალხის გეოილღეობისა.“

ლაველი.
ბეკონი.
ვიცერშამ.

VI

ნუ თუ ჩვენ ვიდეკ უნდა ვეპიებდეთ სხვა და სხვა სახსრებს მეურნეობის განავრცელებად, როდესაც საქართველოს დედა-ქალქში იმყოფება მთელი საზოგადოება იმ განზრახვით, რომ შემოიტანოს მიწის განიერული მუშაობა, სხვა და სხვა მტენარების განვრცელება, ღვინის უკედ კეთება, ერთი სიტყვით იმ განზრახვით რომ მეურნეობა დააფუძნოს იმ სამიზგველსე, რა სამიზგველსედაც იგი დვას დასავლეთ ევროპაში? უბედურობა ის არის, რომ ეს საზოგადოება ოცდა-სუთი წელაწადის მოქმედებს და ამის მოქმედებას მადგენი აწავიერა საზოგადოება მოურტნია. ეს აღიარა თვით ამ საზოგადოების „სეკრეტარმა“, უფ. სატისოკმა საზოგადოების წინაშე. საზოგადოებას ოცდა-სუთი წლის განმავლობაში მსოფოდ ის უკეთება, რომ ურიგებია შესაწევარი ფულები სხვა და სხვა ახად-მოსულებსათვის, უბოძებია ოცდა-ათასი მან. (20,000) ერთის ვიღაც ნემუცის ადამისსათვის, ხუთმეტე ათასი (15,000) ფრანციელის დიუფოჩისსათვის, თორმეტე ათასი (12,000) ინგლისელის ვალისსათვის, ოცდა ათასი მანეთი (20,000) ბარონ ვუჩენსასისათვის და ვადეკ

* წინა ნომრის წერილში შევლომა მოხდა: იქა ქსწერიას: „ვის არ გაუცონია დერჯვის ახლია განანამის სახელი, ანუ ვადეკ სახლის მოწყობილობის. — მეტელის მკოეპებლის-მე? ამის მადიერ უნდა იყოს: ვის არ გაუცონია დერჯვის ახლია განანამის სახელი ანუ ვადეკ სახლის მოწყობილობის-მეტელის მკოეპებლის დავით გიგაურაშვილისა.

** „ვიეობა“ № № 33, 34 35 და 36.

რამდენიმე ათასი თუმანი სხვა და სხვა ვაუბატონების-
 თვის. ახლა იკითხეთ, თუ ამისთანა სელ-გაშლილ შესა-
 წევარს, ამისთანას უხვად გაცემას რა სასრებლობა მოუ-
 ტანია ჩვენის მხრეზე-მოხვევებისათვის? ანაოეკი. ამას
 აღიარებენ თვითონ საზოგადოების წევრნიცა. იმას გარდა,
 რომ საზოგადოებას თვის მიზნად ქმნიან ქვეყნის სიკე-
 თის სურვილი, სხვა და სხვა ეკონომიკულ ნივთთა გამო-
 ფენაშიც მონაწილეობა რამდენჯერმე მიუღია. მაგრამ
 საუბედურათ, არც ამ გვარ მთქმედობას მოუტანია სარ-
 გებლობა ჩვენის მეურნეობისათვის. ასე, კავკასიის, სა-
 მეურნეო საზოგადოებას ოცდა-ხუთი წლის განმავლობა-
 ში უმოქმედნია, მაგრამ უმოქმედნია იმ გვარათ, რომ
 ჩვენის მხარესთვის აწავითარი სასრებლობა არ მოუტანია.
 საზოგადოების აწინდელი „სეკრეტარი“ დიდ იმედს იძლევა,
 რომ მომავალში საზოგადოებაც ეცდებოდნენ სასრებ-
 ლობა რამ მოუტანოს ჩვენს მხარესა. რასაკვირველია
 დიდათ საამერი იქმნება, რომ ეს იმედი აუსრულდეს,
 მაგრამ მე ვი სეკრეტო მიმანხნია. რასაკვირველია, შესაძ-
 ლებელია, რომ საზოგადოებამ, უფო „სეკრეტარის“ სიტ-
 უვით და რჩევით მიიწვიოს მხარის მტრადე კაცები და
 ამათის დახმარებით ცოტ-ცოტათობით მიანტ გვარინათ
 გაინტოს მეურნეობის მდგომარეობა ჩვენ ქვეყანაში; შე-
 ადგინოს მშენიერი ბიბლიოთეკა და ჰბეჭდოს დრო-
 გამოშვებით წიგნები, სადაც მოიხსენიოს სხვა და სხვა
 ღონისძიებანი მეურნეობის გასამკობინებლად, წინ-წას-
 წევრთ; გარკი თხსულებების დამწერთ დანიშნულ საგნებ-
 ზე აძლიოს ჯილდოები. აგრეთვე შესაძლებელია, რომ
 საზოგადოება დაესმაროს დრო-გამოშვებით გამოფენის
 გამართვასა და აძლიოს სხეულები იმათ, ვინც გამოფე-
 ნაზე წარმოადგენს შესანიშნავ და უკეთესს ნამუშევარს;
 აგრეთვე შესაძლოა, რომ საზოგადოებამ გამართოს
 ცალკე სამეურნეო სასწავლებელი პრაკტიკულის მიმარ-
 თულებით; მაგრამ ჩვენ ხალხს ვიანა მოეცნობა რა ყო-
 ველ ამისგან. გლეხი ვერც წიგნით ისარგებლებს, ვერც
 სხვა ღონისძიებებით. ყველა ეს ღონისძიებანი შეიძლება
 მოუხდეთ დიდის მამულების პატრონებს; მაგრამ ჩვენ
 გლეხ-გაცობას ვი, ე. ო., იმას ვინც თვითონ მუშაობს, თვი-
 თონ ხნავს, ჭისთავს, ჭბარავს, ჭხსლავს, ჭყელავს, ვე-
 ნასს უფლის, მისდევს სარ-გამბეხს, ძროხებს, ცხვრებს,
 დარებს—ერთის სიტყვით—ვინც თვითონ ირჯება; ის

ვერსთერს ვერ გამოჩნება შემოსულებულ ღონისძი-
 ბას. იმ სასრელოფობის მიზანკა, სადაც მეურნეობამ
 გაიწია დიდის მამულების პატრონების წყალობით, ჩვენ
 სელს არ მოგვცემს და არც იმისთანა მამულების პატ-
 რონები გვევანან, როგორც, მაგალითებრ, ინგლისში. ჩვენ
 მეურნეობა უნდა გავავრცელოთ ხალხში და მცირე მამუ-
 ლების პატრონებ შორის. მხოლოდ ვისაც დიდი დედულ-
 მამული აქვს, იმას ჩვენი შემწეობა სრულებით არ უნდა,
 იმას უჩვენოდაც შეუძლიან მიიწვიოს დასრელოვნებელი
 აგრანომი და იმის შემწეობით საქმე კარგად წავიყვანოს.
 აგრეთვე შესაძლებელი საქმეა, რომ სამეურნეო სასწავ-
 ლებელმა პრაკტიკულის მიმართულებით სასრებლობა
 რამ აღმოუჩინოს ჩვენ ხალხს, მაგრამ აი რა უნდა ვი-
 ქონიოთ სასეში. ჩვენში მხოლოდ სიტყვით ვარქმევთ
 სასრეს ანუ სიტყვით ვეძახით „სასწავლებელს პრაკტი-
 კულის მიმართულებით, საქმით ვი თეორიის სასწავლებე-
 ლია“. ამას გარდა ვანა შესაძლებელი საქმეა, რომ ერთსა
 და იმავე სასწავლებელში მიწის მუშაობის ყველა ნაწი-
 ლები იმ ხარისხზე დააყენოთ, რა ხარისხზედაც დგას
 დასავლეთ ევროპაში! ან საიღამ მოიყვანთ იმისთანა კა-
 ცებს, რომლებმაც შედმიწვევით იტრადენ მეურნეობის
 საქმე? ნუ თუ ამ საქმეს მივანდობთ იმ მწიგნობართ
 სწავლულებს, რომლებიც მხოლოდ ბევრ თულებს ჩაჭყლ-
 პაკენ და ჩვენს მეურნეობას ვი წინ თესსაც არ წაადგე-
 ვინებენ. ვიმეორებ სამეურნეო სასწავლებელს, პრაკტიკუ-
 ლის მიმართულებით, შეუძლიან სასრებლობა მოუტანოს
 ჩვენ სამშობლს. მაგრამ შიში იმაში მდგომარეობს, რომ
 სასწავლებელი პრაკტიკულის მიმართულებით ძალა-უნე-
 ბურად ადვილად გადაიქცევა სასწავლებელად თეორიის მი-
 მართულებით და მასინ ჩვენის ხალხისათვის შეიქმნება
 სრულებით უსარგებლო. რასაკვირველია, თუ ნამდვილ
 სამეურნეო სასწავლებლებს ნამდვილის პრაკტიკულის მი-
 მართულებით დააფუძნებენ საქართველოს სხვა და სხვა
 ადგილას და ამ სასწავლებლებში დასრელოვნებულ მუშებს
 დააყენებენ საწრთვებლად ჩვენის ემწვივებისა, რომელ-
 თაც სასწავლებელში გერსი შესრულებული ექმნებათ, მა-
 შინ ძალი გავრცელებდა ხალხში მეურნეობის ცოდნა.
 მაგრამ საზოგადოებას არა აქვს ეს აზრით და ამის აღსრუ-
 ლებას ვერც შეიძლება.

ასე, თუ გავსინის სამეურნეო საზოგადოებამ წარსულ წელწადებში მაგდენი ვერაფერი სარგებლობა მოიტანა და მომავალშიც იქნება, რაც წარუდგინა აწინდელმა უფ. „საკრეტირმა“ საზოგადოების წევრთა, ჩვენს ხალხს არა მიეცემა რა, თუცა კი მეცნიერების სხვა-გვარად ბევრი რამ კარგი წარმოსდგება, მაშასადამე ჩვენ თვითონ უნდა მოვიფიქროთ და ვიტვიტოთ მეურნეობის ცოდნის გავრცელება ჩვენს ხალხში. უფროს წყურუბა ამისთანა საქმეში ჩვენ ხელს არ მოგვცემს.

ვინ არ იცის, რომ ხალხში ძრვიელ მოქმედებას მიბაძვს და რასაც სეიჩინის რასმე აკეთებს ერთი გლეხი, მეორეც მიბაძვს; რომ გლეხები ცდილობენ ერთი-ერთმანეთს არაფერში ჩამოიხრნენ; რომ გლეხები რასაც კარგს თვლით ხედავენ, იმას ძალე იხსობენ, და ცდილობენ თვითონაც გააკეთონ. წარმოიდგინეთ, რომ რომელიმე გლეხმა ისწავლა წითელის გომბოსტოს მოყვანა და თავისი ნამუშევარი კარგა ფასად გაჭყიდა. ნუ თუ იფიქრებთ, რომ მეორე წელწადს ეს გომბოსტო სხვა გლეხებმაც არ მიაყვანონ. აგრეთვე ვთქვათ თამბაქოს დათესვამ ასე მოყვანამ მისცა ხელი რომელსამე გლეხს; მეორე წელწადს სხვა გლეხებიც უთუოდ შეეცდებიან კარგი თამბაქო მოიყვანონ და კარგ ფასად გაჭვიდონ. ერთის სიტყვით—გლეხებში ერთი-ერთმანეთის მიბაძვა და მსედველობით მოქმედება ძლიერია. თვითვეულ სოფელში რომ გამჩნდეს თითო მეურნეობის მცოდნე გლეხი, ბევრი ხანი არ გაივლის, რომ მთელ მაზრაში გავრცელდეს მეურნეობის ცოდნა. აგრეთვე, ახა თამბაქო და გონებით გახსნილი გლეხი წაიყვანეთ და გაუშვით სამუშაოდ იმ ადგილას, სადაც მეურნეობის საქმე კარგა მიდის, თქვენ ნახავთ, რომ ეს გლეხი, ორის წლის განმავლობაში რასაც თვლით ნახავს და რაზედაც იმუშავებს, ყველაფერს შეისწავლის. რაღა თქმა უნდა, რომ ეს გლეხი როცა თავის ქვეყანაში დაბრუნდება, თავის სწავლას მოახმარებს მამულის უკეთესად შემუშავებას.

თუ ეს ასეა, მაშ ჩვენ უნდა გვეცადოთ მოკლდით ხაქართველში მეურნეობის მცოდნე მუშები. მხოლოდ ამის ასრულება შეიძლება შემდეგის სახით: ზემოდ გაჩვენო, თუ როგორ უნდა მოიწიოს სასოფლო სასწავლებელი. ამ გვარს სასწავლებელში გუჩს შესრულებულ შემოღის უნდა ამოვარჩიოთ სოფელ თამბაქო, ნიჭიერი, კანონიერი ემსწავლეები, უფრო მამულისანის კაცების შვი-

ლები და გავგზავნოთ დასავლეთ-ევროპის სასულეწი-ოეობის იმისთანა ადგილებში, სადაც მეურნეობის რომელიმე ნაწილი კარგად მიდის, რომ რა არი ზოგმა მათგანმა შეისწავლოს ღვინის დაყენება, ანუ ვენახის მუშაობა, ზოგმა ჭინის მოვლა და აბრეშუმის გაკეთება, ზოგმა ხეხილების მოვლა, ზოგმა თამბაქოს მოყვანა, ზოგმა კიდევ სხვა და სხვა სოფელიური საქმე. ჩვენმა ემსწავლეებმა თვითონ უნდა იმუშავონ ფერმებში სამ-სამის წლებით მაინც და ამ ხნის განმავლობაში, რაღა თქმა უნდა, თვითვეული მათგანი მოასწირობს შეისწავლოს ის თვალთ ნახული, თავისითვე გამონაცადი საქმე რომელსედაც ის იქნება მიხენილი. ფერმების პატრონები ჩვენ ემსწავლეებს, რასაკვირველია, მიიღებენ, მხოლოდ ჩვენის ხარჯით კი. თითო ემსწავლის შესახებ ფერმაში რაც უნდა ბევრი დაჯდეს ჩანა-დახურვით და სმა-ჭამით ორ თუმანზე მეტი თვეში არ დაჯდება. მამ წელიწადში თუ ათი ემსწავლი იგზავნა სამძლვარ კარეთ, ჰინკელ წელიწადში ათი ემსწავლის შესახებს მოუნდება 2,400 მან. წასვლაზედაც 700 მანეთი; მეორე წელწადს ოცი ემსწავლის შესახებს 4,800 მან. და ათი ემსწავლის წასვლაზე კიდევ 700 მანეთი; მხოლოდ მესამე წელიწადს ოცდა-ათი ემსწავლის შესახებს 7,200 მან. და 700 მან. კიდევ ათი ემსწავლის გავზავნაზე დაინახვება. რადგანაც ყოველ მესამე წლის ბოლოს ათ-ათი ნასწავლი, მეურნეობაში დახელოვნებული ემსწავლი უნდა დაბრუნდეს სოფელში ამისათვის ამ მესამე წელიწადის ბოლოს 700 მან. ათი ემსწავლის დაბრუნებაზე სამძლვარ-გარეთიდან დაინახვება. ასე, ჰინკელ სამის წლის შემდეგ ყოველ წლივ ოცდა ათი ემსწავლის შესახებს სხვა და სხვა ფერმებში დაინახვება 7,200 მან. და 1,400 მან. ოცი ემსწავლის გზავრებაზე, რადგანაც ათი საქართველოდამ უნდა გაიგზავნოს და ათი კიდევ სამძლვარ გარეთიდან უნდა დაბრუნდეს სოფელში. ეს ფული რომ უჭირავდებოდა, შეადგენს 8,600 მან. მართალია კარგა ფულია, მაგრამ ყოველ წლივ დაგვიბრუნდება ჩვენ ათ-ათი თავიანთ საქმეში დახელოვნებული მუშა კაცი. სამი წლის შემდეგ საქართველოს მხვეულ-მთესველებს თავიანთ შორის ყოველბათ ისეთი კაცები, რომლებიც თავიანთის მოქმედებებით, თავიანთის ცსურებით, თავიანთის მოსახრებით არაფერში ჩამოუყარდებიან დასავლეთ-ევროპის მუშა ხალხს და მათი რიცხვი რამდენიც ხანი გავა, იმდენს იმატებს.

რადგანაც ყოველ წლივ დაბრუნდებიან სამილვარ გარეთიდან ათ-ათი კაცი. რაღა თქმა უნდა, რომ ესენი თავიანთ მომძებრე შრომის ადვილად გაავრცელებენ მეურნეობის ცოდნას, შეიქმნიან მათი წინამძღოლები, მათი წინა-მოხრებნი მეურნეობის საქმეში. ძრვიელ შესაძლებელია, რომ ამ სასიით ხუთი ანუ ექვსი წლის განმავლობაში გლეხებმა იმდენი ცოდნა შეიძინონ დასელაგებულის მუშებისაგან, რომ მათი ყოფა-ცხოვრება ძალზე შეიცვალას.

ეჭვი არ არის, რომ თუ ზოგიერთი გურს შესრულებული სასოფლო სასწავლებელში გაგზავნეთ სამილვარ გარედ გამოხენილ ფერმებში სამუშაოდ, ძრვიელ სასარგებლო საქმე იქმნება ჩვენის საღისისათვის. მაგრამ ვინ იტვირთებს ამ საქმეს და ვინც იტვირთებს—სად უნდა იშოვროს იმოდენა ფული, რომ გაუძღვეს იმ საზღვს, რა საზღვსაც მოითხოვს მოსახერხებულის საქმის აღსრულებას? რასაკვირველია, ამის აღსრულებას უნდა შეუდგეს მთელი საზოგადოება და ამ საზოგადოებას უნდა დაერქვას შემდეგი სახელი: საზოგადოება განათლებისა, სელაგნობისა და მეურნეობის გავრცელებისათვის. 1) ამ საზოგადოებამ უნდა იკისროს როგორც სასწავლებლების საქმე, ისე სელაგნობის და მეურნეობის გავრცელება საქართველოში მოხსენებულის შეამავლობით. მე დარწმუნებული ვარ, რომ საქართველოს ყველა გუთსეში, საქართველოს ყველა მხარეში ასობით არიან იმ გვარნი შინნი, რომლებიც ნათლად გრძნობენ ჩვენის საღისის სამაგულ მდგომარეობას და ჭეშვიტობენ, თავიანთის მხრით რა და როგორ უშეგლონ. ვიმეორებ, მე დარწმუნებული ვარ, რომ რა წამს გამოაცხადებთ—ესა და ეს საზოგადოება იმართება ამა და ამ განსზავებით, ბევრი ხანი არ გაივლის, რომ რამდენიმე ანუ კაცი მიიღებს მონაწილეობას ამ საქმეში; რომ ყველას, ვისაც კი საღისის კეთილ-დღეობა ძვირად უღირს შეუდგება ბუკითად ამ საქმის ხელის შეწყობას ყოველ მხრივ და ყოველ გვარად.

ვისთვის—გაიმართოს საზოგადოება და ამისი წევრობა რიცხვი არის ექვსასი (600) კაცი; მაშასადამე საზოგადოებას ექნება ექვსასი თუძანი, თუ წევრის ფული იქნება წელაწადში ერთი თუძანი. ამას გარდა, ეჭვი არ

1) რაღა თქმა უნდა, რომ ამგვარივე საზოგადოება უნდა შედგეს ქუთაისის გუბერნიისა. ავტორი.

არის, რომ კავკასიის სამეურნეო საზოგადოება მიიღებს მონაწილეობას და, იმის მაგივრით, რომ სხვა და სხვა გარემიანელებს უჩივოს შესაწავარი ფულები სრულებით უსარგებლოთ, იკისრებს რამდენიმე უმწველის საზღვს, ანუ ფულათ გამოადგება მამავალ საზოგადოებას—რასს თუძანს რომ გადასდებს და გადასდებს მოსახერხებულის კეთილის საქმისათვის. დაუძრეთ ამას ისიც, რომ სოფლის ბანკებიც არა დასოგავენ ფულს მეურნეობის გავრცელებისათვის და ესენიც რამდენსამე თუძანს ყოველ წელი შეაწვევენ ზემოთ მოხსენებულ საზოგადოებას. რაღა თქმა უნდა, რომ თავად-ახსნურობის ბანკიც აღმოუჩინს შემწეობას და ამ საქმეში უკან არ დაიწვეს. ერთას სიტყვით, განათლების, სელაგნობის და მეურნეობის გავრცელების საზოგადოება თფილისის გუბერნიის მხნელ-მთესველებს შორის ყოველგან შეიძლება მოიხზოს სხვა და სხვა სახისები იმოდენა ფულის საშოვნელად, რომ თავისი მიზანი ბუკითად და შეუჩრქველად აასრულას.

ამ სასიით, რაც ფულს შეესება საზოგადოების მოქმედება სრულებით შესაძლებელია. რაც შეესება საზოგადოების შინაგან განწყობილებას, სახელგაბრ მას, თუ რაგვარი წესდებანი უნდა შედგებოდეს იქმნას, რომ სასწავლო აუხსრუდეს, რა სასიით შეიტყოს ნამდვილი ამბავი გამოხენილ ფერმებზე დასავლეთ ევროპაში,—როგორ უნდა მოეწიოს ზოგის უმწველის სამსლვარ გარედ გაგზავნა, ზოგის აქვ მიბარება გამოხენილ სელაგნობის,—ყველა ამას და სხვა საჭირო საგანსაც თვითონ საზოგადოება გამოიკვლევს, თუ ბედი გუწივს და ეს საზოგადოება დაიბადება. მე მხოლოდ აქ ის უნდა ვთქვა ვიდრე, რომ დრო არის თვითონ ჩვენ ვითუქროთ ჩვენ თავზე, ჩვენის საღისის ყოფა-ცხოვრების წინ-წაწვესზე და მის მამავალ ბედზე; დრო არის თვითონ ჩვენ ჩავჭიდოთ სული განათლების, სელაგნობის და მეურნეობის გავრცელებას და ყოველ ნაბიჯზე ვიგულისხმოთ, რომ ცოდნა არის სამიწველი საღისის კეთილ-დღეობისა. უნდა გვასოვდეს, რომ ფურის წაყრება და სხვის იმედი ჩვენ სეიჩს არ დაგვაყრის.

ქვემო ქართლელი.

26 მაიაში 1877 წ. კავთისეგი.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

თბილისის გუბერნიის თავად-ახნაურთა საადგილ-მამულო ბანკი.

გამკობა ზემოსენეზულის ბანკისა უმაღლესად დამტკიცებულის ამა ბანკის წესდების § 16 ძალითა აბით
ცხნადებს, რომ 13-ს დეკემბერს 1877 წ. ბანკის სადგომში, ქალქს თბილისში, სოლოლაკის ქუჩაზედ, კორდა-
ნოვის სახლში ისეიდება საკაროს ვაჭრობით უძრავი ქონება ჭეშმოსენეზულთა შირთა, რადგანაც მათ არ შე-
ძლიანათ ბანკიდან აღებულის ვაჭის გადასახდელად ვაჭის იფული, დაწესებული წესდების §§ 29, 30, 34 და
36 მუსლითა.

ტერ-მკტიხანც, ქრისტეფორე ნიკიტის ძე. სამ-სართულიანი ქვითვირის სახლი ყოველგვარის შენობითა
და მიწითა ზომით 634 1/2 ოთხ-კუთხე საყენი, ქ. თბილისში, 2 განყოფილებების 12 ნაწილში, ჩუღურეთში,
ნიკოლაევის ქუჩაზედ. ვაჭის თავნია 78,734 მანეთი და 88 კაპიკი, შემოსატანია ბანკში 3,927 მანეთი და
40 კაპ.—სულ 82,662 მან. და 28 კ.

შემიანსკისა, ნატალია ივანეს ასულა. ერთ-სართულიანი ქვითვირის სახლი და ყოველგვარის შენობითა და
მიწითა ზომით 518 ოთხ-კუთხე საყენი, ქ. თბილისში, 2 განყოფილებების 10 ნაწილში, ნემენცების კოლდ-
ნიაში, ბაღის ქუჩაზედ. ვაჭის თავნია 5,230 მან. და 56 კ. შემოსატანია ბანკში 234 მან. და 61 კ.—სულ
5,465 მან. და 17 კ.

სულხანოვისა, მარია ივანეს ასულა. ა) ერთ-სართულიანი ქვითვირის დუქანი და ბ) ორი სამ-სართუ-
ლიანი, ორი ორ-სართულიანი და თერთმეტი ერთ-სართულიანი ქვითვირის დუქნები. ქ. თბილისში, ა) 1 გან-
ყოფილების 1 ნაწილში და ბ) 2 განყოფილებების 14 ნაწილში. ვაჭის თავნია 17,435 მან. და 24 კ. შემოსა-
ტანია ბანკში 874 მან. და 60 კ.—სულ 18,309 მან. და 84 კ.

თეთრადე, გლახა ზურაბის ძე. ა) სამ-სართულიანი ქვითვირის სახლი სამ-სართულიანი შენობითა და ბ) ორ-
სართულიანი ქვითვირის სახლი ერთ-სართულიანის სამკვარცხულოთი და მიწითა ზომით 125 ოთხ-კუთხე საყ. ქ.
ტფილისში, 1 განყოფილების 1 ნაწილში, დავიდოვის ქუჩაზედ. ვაჭის თავნია 6,446 მან. და 99 კ. შემოსა-
ტანია ბანკში 389 მან. და 53 კ.—სულ 6,836 მან. და 52 კ.

პავლიევი, იაკობ სვიმონის ძე. ორ-სართულიანი ქვითვირის სახლი ყოველ გვარის შენობითა და მიწითა ზომით
72 ოთხ-კუთხე საყ. ქ. ტფილისში 1 განყოფილების 5 ნაწილში, ნემენცების ქუჩაზედ. ვაჭის თავნია 5,860 მან. 31 კ.
შემოსატანია ბანკში 202 მან. და 20 კ.—სულ 6,169 მან. და 11 კ.

ამილახვრები, ვნ. ივანე და კნენა ელისაბედ თეიმურაზის ქენი. სახსავი და სამოვარი მიწები ზომით 151
დეკეტინა 1,756 ოთხ-კუთხე საყ. გორის მაზრის სოფ. ნაწრეთში. ვაჭის თავნია 3,481 მან. და 67 კ., შემო-
სატანია ბანკში 159 მან. და 79 კ.—სულ 3,641 მან. და 46 კ.

აბხაზი, ვნ. ირაკლი კოსტანტინეს ძე. სახსავი, სათიბი და საბაღო მიწები, ერთ-სართულიანი ქვითვი-
რის სახლით, კოთი და სე-სილიანის ბაღით ზომით სულ 177 დეკეტინა და 7 ოთხ-კუთხე საყ. ტფილისის
მაზრის სოფელ თსინჯაღში. ვაჭის თავნია 5,968 მან. და 62 კ. შემოსატანია ბანკში 265 მან. და 24 კ.—
სულ 6,233 მან. და 86 კ.

ერისთავი, ვნ. გიორგი (კიაზო) გიორგის ძე. სახსავი, სათიბი და სამოვარი მიწები და ტყე ზომით 800
დეკეტინა. თიანეთის მაზრის სოფელ ბოჭორძას. ვაჭის თავნია 4,775 მან. 1 კ., შემოსატანია ბანკში 134 მან.
და 31 კ.—სულ 4909 მან. 32 კ.

ბებუთოვი, დავით ძეგლიშაღის ძე. სამოვარი მიწები ტყით და სე-სილიანის ვენახით ზომით 208 დეკე-
ტინა 378 ოთხ-კუთხე საყ. ტფილისის მაზრის სოფ. წყნეთში. ვაჭის თავნია 4,476 მან. და 45 კ., შემოსატა-
ნია ბანკში 200 მან. 84 კ.—სულ 4,677 მან. 29 კ.

გაბაევი, ანდროს მისაილის ძე. სახნავი და სამოვარე მიწები და ტყე ზომით 106 დესეტინა 320 ოთხ-გუთსე საყ. თბილისის მაზრის სოფ. ერტისში. ვაღის თავნია 4,973 მან. და 85 კ. შემოსატანია ბანკში 57 მან. და 21 კ.—სულ 5,031 მან. და 6 კ.

ზანდუყელი, ოტია გიორგის ძე. სახნავი მიწა ზომით 80 დესეტინა. თიანეთის მაზრის სოფ. ბანკიანთ-გარს. ვაღის თავნია 797 მან. და 97 კ. შემოსატანია ბანკში 48 მან. და 86 კ.—სულ 846 მან. და 83 კ.

თარხან-მოურავისა, გენია მარია ბიძინას ასული. სახნავი და სათბი მიწები და ტყე ზომით სულ 545 დესეტინა 1,645 ოთხ-გუთსე საყ. გორის მაზრის სოფ. ცხოვერში. ვაღის თავნია 6682 მან. და 99 კ. შემოსატანია ბანკში 291 მან. და 23 კ.—სულ 6974 მან. და 22 კ.

ადამაშვილი, გიორგი ადამის ძე. ერთ-სართულიანი ქვითკირის სახლი ერთ-სართულიანის შენობითა და მიწით ზომით 90 ოთხ-გუთსე საყ. ქ. თბილისს, 1 განყოფილების 1 ნაწილში, ვაღის თავნია 270 მან. შემოსატანია ბანკში 27 მან. და 46 კ.—სულ 297 მან. და 46 კ.

საყვარელიძე, მინდორ ზურაბის ასული. სახნავი მიწა ზომით 25 დესეტინა 600 ოთხ-გუთსე საყ. გორის მაზრის სოფ. ზენოტში, ცოცხნაწში და ზინდისში, ვაღის თავნია 500 მან. შემოსატანია ბანკში 37 მან. და 20 კ.—სულ 537 მან. და 20 კ.

ვართანოვი, მინას მანუკას ძე. ერთ-სართულიანი ქვითკირის სახლი შენობითა და მიწით 57 ოთხ-გუთსე საყ. ქ. თბილისში 2 განყოფილების 13 ნაწილში, ავლაბაწში. ვაღის თავნია 600 მან. შემოსატანია ბანკში 41 მან. და 44 კ.—სულ 641 მან. და 44 კ.

მეხტიევი, სადის-ოსმარ-ოღლი. ორ-სართულიანი ქვითკირის სახლი ერთ-სართულიანი შენობითა და ბაღით ზომით სულ 547 ოთხ-გუთსე საყ. ქ. თბილისს 1 განყოფილების 9 ნაწილში, ბოტანიკურ ბაღის მახლობლად. ვაღის თავნია 1,200 მან. ბანკში შემოსატანია 66 მან. და 88 კ.—სულ 1,266 მანეთი და 88 კაპ.

მირიანოვისა, ნანა დავითის ასული. ხე-ხილიანი ვენახი ზომით 1,440 ოთხ-გუთსე საყენიანი გორის მაზრის სოფელ სიდის-თავს. ვაღის თავნია 400 მან. ბანკში შემოსატანია 32 მან. და 96 კ.—სულ 432 მან და 96 კაპ.

ვაჩნაძისა, ვენის მართა მისაილის ასული. ვენახი ზომით 3 დესეტინა. სიდნაღის მაზრის სოფელ კარდნახში. ვაღის თავნია 2000 მან. შემოსატანია ბანკში 36 მან. და 53 კ.—სულ 2,036 მან. და 53 კ.

ვაჩნაძე, გნ. გიორგი ნიკოლოზის ძე. ვენახი ზომით 1 დესეტინა 1,200 ოთხ-გუთსე საყენიანი სიდნაღის მაზრის სოფ. ბაკურცინეს. ვაღის თავნია 1,000 მან. შემოსატანია ბანკში 37 მან. და 20 კ.—სულ 1,037 მან. და 20 კაპ.

ვაჭრობა, თანხად წესდების 19 მუსლისა, დაიწყო იმ თულის რაოდენობიდან რაც ზემოდ მოხსენებულის ხოლო მასზედ დაეჭვის კიდევ თუ რამ ვაღის სახელმწიფო ან საერო გარდასახადისა. ვაღის თავნი შეიძლება მო-შორებულ იქმნას გიარობის თურცლითაცა, რომელსაც ბანკი იმ თვსად აიღებს რა თვსისაც არის, ესე იგი, მანეთს მანეთად. შეიძლება მსუიდეკედ თავისზედ ვადიტანოს ვაღის თავნი ბანკის თანხმობითა, ხოლო ვაღზედ შემოსატანი თული და სხვა ნაშთები უნდა უსათუოდ ნაღდად იყოს შემოსატანილი.

თუ 13-ს დეკემბერს 1877 წ. რომელიმე მამული არ გაიყიდება, მაშინ წესდების 22 მუსლის ძალითა დაინიშნება გასასყიდად მერე უკანასკნელი ვადა 28 დეკემბერს 1877 წ.

